

РЕЦЕНЗІЇ

Сторчай О. В.

ПОВЕРНЕННЯ ВТРАЧЕНОГО «БІЛОГО ЗОЛОТА» ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ СКАРБНИЦІ – ВИДАННЯ ПРО ФАРФОР – ФАЯНС УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Школьна О. Київський художній фарфор ХХ століття / О. Школьна. – Київ : День Печати, 2011. – 400 с. : іл.

Школьна О. Фарфор-фаянс України ХХ століття: інфраструктура галузі, промислова та економічна політика, організаційно-творчі процеси : в 2 кн. / О. Школьна. – Київ : Інтертехнологія, 2011. – Кн. 1. – 400 с. : іл.

Школьна О. Фарфор-фаянс України ХХ століття: інфраструктура галузі, промислова та економічна політика, організаційно-творчі процеси : в 2 кн. / О. Школьна. – Київ : День Печати, 2013. – Кн. 2 : Історія виробництва. Таблиці. Реєстр імен провідних майстрів галузі. – 400 с. : іл.

Ольга Володимирівна Школьна, кандидат мистецтвознавства, викладач Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв добре відома серед науковців і, загалом, громадськості своїми ґрунтовними дослідженнями в галузі фарфору-фаянсу. Очікувані фахівцями книги авторки вийшли друком впродовж останніх трьох років і суттєво поповнили історію вітчизняного мистецтвознавства.

Основна концепція всіх трьох видань – комплексно висвітлити мистецтво фарфору-фаянсу України кінця ХІХ – початку ХХІ століття як історико-культурний феномен, а також як частину східно- і західноєвропейського мистецтва, що мав свою соціокультурну динаміку розвитку.

Відповідно до цієї концепції авторка розробила класифікацію і типологію мистецтва вітчизняного фарфору-фаянсу, його жанрово-видових та стилевих особливостей, визначила риси національної його своєрідності, а також здійснила титанічну працю – збирила воедино зі значними своїми доповненнями існуючі на сьогоднішній день дані про творчі біографії провідних майстрів галузі. Дослідження О. Школьної, фактично, відкриває цілу галузь знань у мистецтві та художній культурі України, раніше не окреслену у працях ані вітчизняних, ані зарубіжних вчених.

О. Школьна для свого дослідження обирає період кінець ХІХ – початок ХХІ століття, як добу парадигми новітнього мистецтва України. Точкою відліку авторкою було визначено період ранніх сецесійних виробів з фарфору та фаянсу, тобто кінця ХІХ – початку ХХ ст., а

завершення – період 2000-х – 2010-х рр., коли припинили своє існування виробництва фаянсу Буд, Кам'яного Броду і фарфору заводів Полтави, Світловодська, Синельникова, Києва, Тернополя, Борислава, Городниці, обох Полонських, Слов'янського, Баранівського, Коростенського, Сумського фарфорових заводів, Львівської кераміко-скульптурної фабрики, Київського експериментального кераміко-художнього заводу, Березнівського міжколгоспного фарфорового заводу.

Вражає читача і багатюща джерельна база, яка була не лише зібрана, систематизована і науково оброблена, а також віртуозно використана авторкою для свого воістину монументального видання. Її склали натурні взірці вітчизняного фарфору та фаянсу з приватних, державних колекцій, фондів музеїв й асортиментних кабінетів українських виробництв галузі, матеріали окремих архівів.

Передусім, це – експонати Національного музею українського народного декоративного мистецтва, львівського Музею етнографії та художнього промислу, Львівської картинної галереї імені Бориса Возницького та його філій (у Жовкві, в Олеську, Підгірцях, Золочеві), Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького, Житомирського обласного краєзнавчого музею, Харківського історичного музею, Харківського художнього музею, Дніпропетровського національного історичного музею імені Дмитра Яворницького, Сумського обласного художнього музею імені Никанора Онацького, Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, Національного музею-заповідника українського гончарства в с. Опішному Полтавської обл., Волинського краєзнавчого музею, Музею образотворчих мистецтв імені Олександра Белого у м. Іллічівськ Одеської обл., Вінницького, Рівненського і Житомирського обласних краєзнавчих музеїв, Вінницького художнього музею, Національного музею народної архітектури та побуту України в Пирогово, Корецького районного історичного музею, Народного історичного музею Баранівського району, Музею історії селища Першотравенська Житомирської обл., Музею фарфору м. Полонного Хмельницької обл., Слов'янського, Шосткинського, Глухівського, Путивльського краєзнавчого музеїв, музею Миргородського державного художньо-промислового коледжу імені Миколи Гоголя, Варшавського та Краківського національних музеїв Польщі, а також окремі експонати польських музеїв у Тарнові, Битомі, Жешуві, Лодзі, Вроцлаві, Козлувці.

Ольга Школьна залучила і такі важливі пам'ятки для осягнення українського фарфору-фаянсу як кращі взірці виробів з асортиментних кабінетів Будянського та Кам'янобрідського фаянсових заводів, Київського експериментального кераміко-художнього заводу, Львівської кераміко-скульптурної фабрики, Полонського заводу художньої кераміки, Полтавського, Світловодського, Синельниківського, Дружківського, Славутського, Бориславського, Сумського, Довбиського, Баранівського, Городницького, Першотравенського, Полянського, Олевського, Полонського, Коростенського фарфорових заводів, Березнівського міжколгоспного фарфорового заводу тощо.

Для повноти свого дослідження авторка також опрацювала фарфор-фаянс в колекціях Ермітажу, Російського музею у Санкт-Петербурзі, музеїв Царського Села, Гатчини, Павловська, Кусково; Дмитровського і Дульовського, Імператорського фарфорових заводів; музеїв Австрії – передусім віденські Шонбрунн, Хофбург, Музей королівського посуду та палацового срібла, Німеччини (Дрезден, Берлін, Мюнхен, Потсдам), Франції (Париж), Чехії (Прага), Угорщини (Будапешт), Ізраїлю (Єрусалим), Білорусі (Мінськ, Несвіж), Польщі (насамперед Краківський, Варшавський, Вроцлавський національні музеї).

Крім того, О. Школьна обробила величезний корпус архівних матеріалів з Державних архівів Харківської, Київської, Полтавської областей, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Національного музею українського народного декоративного

мистецтва, Державного архіву м. Києва; Центрального історичного архіву м. Москва, Санкт-Петербурзькому Центрального державного архіву літератури і мистецтв, московського Російського державного архіву літератури і мистецтв, Російського державного історичного архіву у м. Санкт-Петербург, Краківського архіву Чарторийських.

Автор статті-рецензії навмисно перераховує збірки фарфору – фаянсу, архіви, на матеріалах яких було написане дане дослідження, щоб продемонструвати фундаментальність дослідження О. Школьної. Крім того, багато архівного матеріалу і речових зразків фарфору-фаянсу вперше були введені до наукового обігу, що дає змогу якомога повно усвідомити значущість напрацювання вітчизняної галузі тонкої кераміки, її набутоків, виокремити мистецьку виразність вітчизняних виробів «білого золота» і суто місцеві художні принципи формотворення та декорування, які мали тяглість своєї традиції.

Цінність цьому дослідженню додають порушені авторкою проблеми, пов'язані із відродженням мистецтва вітчизняного фарфору-фаянсу з огляду на досвід кінця ХІХ – початку ХХІ ст., досягнення його здобутків крізь призму розвитку вітчизняної культури, економіки, промисловості. Оскільки впродовж останніх двох десятиліть велетенська галузь цього виду українського декоративно-прикладного мистецтва була практично знищена, саме дослідження «Укрфарфорфаянсу» багато в чому повинно посприяти повномасштабному відродженню цього виду мистецтва та поновленню даної спеціалізації у художній освіті. Комплекс окреслених у монографіях проблем потребує системного вирішення, що актуалізує звернення до цієї теми на сьогоднішньому етапі.

Праця О. Школьної містить досконалий науковий апарат, великий ілюстративний матеріал. Загалом, до монографії у 2-х книгах (з історії всієї галузі та її флагмана – Київського експериментального кераміко-художнього заводу) окремою книгою видані додатки, що дають змогу глибше осягнути сутність складного і багатовимірного явища українського фарфору-фаянсу останніх 130 років.

Значущим підсумуванням «панорами» українського фарфору-фаянсу став словник художників, які працювали у галузі. Цінним доповненням є розроблені О. Школьною типологічні таблиці, які дають можливість викристалізувати у читача цілісне бачення усього арсеналу форм та декору українського фарфору-фаянсу за призначенням, стилістикою, хронологією та локальними (регіональними) особливостями. Весь комплекс представленого у трьох книгах матеріалу має допомогти мистецтвознавцям, художникам, скульпторам, дизайнерам використати отримані знання з метою збереження та розвитку вітчизняних традицій, зрозуміти художню своєрідність фарфору-фаянсу України.

Подальші мистецтвознавчі перспективи пізнання феномену вітчизняного фарфору-фаянсу слід пов'язувати із залученням суміжних дисциплін: історії змін технології випуску виробів; дизайну форм, декору; виробничого й артменеджменту (організаційно-творчих процесів) і маркетингу, що може бути корисним для формування вичерпної бази даних для експертизи, реставрації, музеєфікації та відтворення окремих видів виробів на майбутніх етапах розвитку новітньої тонкої кераміки.

Загалом ця талановито розроблена й структурована трилогія стала помітною подією в українському мистецтвознавстві. Адже фахово написана за архівними джерелами монографія завжди сприймається читачем як надійний довідник фактологічного матеріалу, що у даному випадку охоплює царину історії виробництва галузі, інфраструктуру останньої, її промислові та економічні чинники розвитку – з одного боку, а з другого – розкриває пласт творчості окремих майстрів-скульпторів, -художників, візуалізує стильову еволюцію розвитку саме українського фарфору-фаянсу, що мав своє власне, виразне обличчя. Раніше такого рівня видання стосувалися лише Майсену або Севру, а нині, завдяки п. Школьній «біле золото» України входить у світовий науковий простір як багатоманітне, складне і довершене мистецьке явище, багаторівневий історико-культурний феномен нашого народу.